

Motion till riksdagen 2013/14:Fi304

av **Jan-Olof Larsson och Catharina Bråkenhielm**
(S)

Konkurrens på lika villkor

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att staten och statliga myndigheter vid offentliga upphandlingar av tjänster ska kräva att levererande företag vid utförande av upphandlat arbete följer grundläggande villkor i tillämpligt branschavtal.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att särskilda upphandlingsvillkor bör utformas som försvårar svart verksamhet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att bristande uppfyllelse av avtalsvillkoren utgör skadestånds- och hävningsgrund för avtalen.

Motivering

Svart arbetskraft omsätter årligen 66 miljarder kronor i Sverige enligt Skatteverket. Konsekvenserna är kostsamma, både för samhälle och individer: seriösa företag blir utkonkurrerade eller tvingas jobba svart, samhället förlorar skatteinkomster, arbetstagarnas löner pressas ned och många tvingas bli ekonomiska brottslingar genom skattefusk. Dessutom vet vi att tung brottslighet ofta följer i svartjobbets kölvatten, vilket skapar rättsosäkerhet för medborgarna.

Det är tydligt att det finns ett gemensamt intresse för hela samhället och staten att ta krafttag mot den organiserade brottsligheten och att öka tryggheten och välfärden för medborgarna.

I Sverige omfattar offentliga upphandlingar uppskattningsvis över 580 miljarder per år. Offentliga upphandlingar är inköp av produkter och tjänster som görs av offentlig sektor, det vill säga stat, kommun, myndigheter och lands-

Fel! Okänt namn på

ting, men också vissa offentligt ägda bolag, stiftelser, föreningar och sammanslutningar räknas till offentliga upphandlande enheter.

Ett relevant exempel på statlig offentlig upphandling av tjänster är ett statligt inköp av entreprenadtjänst för att bygga vägar.

Offentliga upphandlingar regleras i Sverige av lagen om offentlig upphandling (LOU) samt lagen om upphandling inom områdena vatten, energi, transporter och posttjänster (LUF). Anledningen till att lagarna finns är att alla som deltar i upphandlingarna ska ha samma förutsättningar. Numera ser regelverket för offentliga upphandlingar också likadant ut inom hela EU, vilket i viss mån begränsar kraven som kan ställas vid offentliga upphandlingar.

Detta exemplifierades i Vaxholmsmålet från 2004, där fackförbundet Byggnads (avdelning 1) yrkade att det lettiska byggföretaget L&P (Laval un Partneri) Baltic Bygg AB skulle teckna ett svenskt kollektivavtal. Företaget tecknade då ett lettiskt kollektivavtal som inte motsvarade det svenska, varpå Byggnads satte arbetsplatsen i blockad. Efter stämning dömde EG-domstolen i december 2007 till fördel för Laval.

I praktiken har detta inneburit att EG-domstolen skärpt reglerna för vilka sociala villkor som en offentlig upphandlare får kräva vid tillfälligt arbete över EU:s gränser.

Vaxholmsmålet och dess rättsliga efterspel understryker att det i offentliga upphandlingar enligt EU-rätten inte går att kräva kollektivavtal. Däremot finns det fortfarande möjligheter att ställa villkor vid offentliga upphandlingar av tjänster som är förenliga med EU-rätten, LOU och LUF: Upphandlingslagarna i Sverige tillåter nämligen upphandlaren att ställa krav på tillkommande kontraktsvillkor som föreskriver social hänsyn. ”Vita jobb” är ett exempel på upphandlingsverktyg som tagits fram för att förbättra sådan upphandling av tjänster.

”Vita jobb” är upphandlingsverktyg som utvecklats av fackförbund inom de branscher som oftast drabbas av svartarbete. Verktöget är anpassat efter EG-rätten och använder upphandlingslagarna LOU och LUF i upphandlingsprocessen för att förhindra social dumpning, svartarbete och osund konkurrens.

Modellens grundidé är att förena den offentliga upphandlarens makt att styra upphandlingen, med fack och arbetsgivarorganisationers kunskap och närvaro på arbetsplatsen. Därigenom kan offentlig upphandling bli ett redskap för att förhindra social dumpning och skapa bättre marknader präglade av sund konkurrens och schysta villkor.

Upphandlingsprocessen med ”vita jobb”

Det första steget är att den upphandlande enheten, exempelvis staten, efter att ha kommit fram till vilka tjänster som behöver köpas, i förfrågningsunderlaget utformar särskilda upphandlingsvillkor. I specifikationerna av upphandlingens krav på leverantören, utvärderingsgrunder, social hänsyn och miljöhänsyn och så vidare, ställs också krav på att det levererande företaget vid

Fel! Okänt namn på

utförande av upphandlat arbete följer grundläggande villkor i tillämpligt branschavtal. Bland de särskilda upphandlingsvillkoren ställs alltså krav på kollektivavtalsenliga villkor. (Och alltså inte på kollektivavtal.)

När upphandlaren sedan prövar olika leverantörers anbud, ska upphandlaren antingen anta det anbud som är ekonomiskt mest fördelaktigt med hänsyn till vad som angetts i annonsen, alternativt anta det lägsta anbudspriset. Om upphandlande enhet, i det här fallet staten, i annonsen anger särskilda villkor för upphandlingen i enlighet med grundläggande villkor i tillämpligt branschavtal, kan denne alltså också välja det anbud som efterlever detta, även om det inte erbjuder det lägsta anbudspriset.

Det är alltså i LOU och LUF både tillåtet och rekommenderat att föra in grundläggande sociala bestämmelser för avtalet som särskilda kontraktsvillkor. För att kunna kräva grundläggande villkor i tillämpligt branschavtal måste upphandlingsavtalet konkret också hänvisa till utvalda bestämmelser i gällande kollektivavtal. Bestämmelserna i kollektivavtal måste därför också kartläggas, förtecknas och föras in som bilaga i upphandlingsavtalet. Hemsidan www.avtalsinformation.nu är ett av de sätt genom vilka upphandlaren kan få information om hur dessa tillkommande kontraktsvillkor kan formuleras.

Men om upphandlaren ställer särskilda kontraktsvillkor, är denna också skyldig att kontrollera att de efterföljs. För detta fordras expertkunskap om kollektivavtalets bestämmelser, kunskap som fack och arbetsgivare besitter. Här kan därför facket, eller arbetsgivarparten inom branschområdet, efter överenskommelse med upphandlaren fylla funktionen som expertkonsult som bidrar med arbetsplatsbesök och kontroll av att föreskrivna avtal följs. Särskilda regler om tystnadsplikt gäller då också eftersom uppdraget då är ett offentligt konsultuppdrag inom upphandlingslagstiftningens ram.

Verktyget för upphandling som kallas "vita jobb" är en beprövad modell som utvecklats tillsammans med jurister i Stockholms stad och som redan idag implementeras i till exempel Malmö stad.

Det är hög tid att staten nyttjar möjligheten att på ett ansvarsfullt sätt använda offentliga upphandlingar av tjänster som ett medel för att främja sund konkurrens och förhindra social dumpning.

Stockholm den 3 oktober 2013

Jan-Olof Larsson (S)

Catharina Bråkenhielm (S)